

Todennäköisesti mainitut itäseinän kulmapilasterit on rakennettu katemään niiden alle jäänyt itäseinästä lahtenyttä kapeamman kuorin seinän murtopintoja. Onka niitten kapiteelien sisällä myös jäte aikanaan kuoriosassa olleen tiiliholvin konsoleista ei ole täysin selvinnyt, sillä pilastereita ei nyt voinut purkaa.. Todennäköisesti tämä tuntuu, sillä nykyisen alemman kuori-ikkunan päällä on harmaakkivimuurausta, jossa muuten toettiin sangen heikkoja koristemaalauksetkellin kun taas itäseinän nurkkiin päin oli tiiliverhousta, joka taten olisi syntynyt muraattaessa 1856-60 tiiliholvin puodotuksessa seinään jäävää holvinjalkaa harmaakiviseinän tasoon. Tällöin voitaisiin päättyä olettamukseen siitä, että e.m. tiiliholvi on ollut ristiholvattu vaiheessa, jolloin kapeampi kuori on etelä- ja pohjoisseiniltään laajennettu. Olettamusta heikentää kuitenkin, että ainoatakaan puodotilta ei kaivauksissa löytynyt. Sensijaan muototiiliä, jotka ovat kuuluneet pilasterityyppiseen rakennelmaan löytyi. Mahdollista on, että ne ovat puretun triumfikaaren rakenteesta peräisin. Kaikki e.m. muototiilet löytyivät itäsekarasta irrallisina löyteinä.

Kirkon itäsekarassa todettiin vielä muraattuja hautoja alttaripöydän eteläpuolella osittain tiilestä, osittain harmaakivestä, samoin kuin siinä lanteenpäin oleva hauta. Alttaripöydän edessä on ollut muraattua hauta, mutta sensijaan sen pohjoispuolella harmaakivistä laastilla saumaten tehty. Tässä jätettiin paikalleen sen pohjoispuolella ollut iuranke tavanmukaisessa jalat idässä asennossa.

Hautauksia oli kuitenkin siis alttarin edessä ja myös triumfikaaren eli kapeamman kuoriosan ja kirkon rungon eroittavan seinämän länsipuolella, kuitenkin niin, että keskellä oli varsin matalaa hautausta, jolleinoli jouduttu poistamaan osa tällä kendalla olleesta seinämän peruspohjasta.

Kirkon itäpäädyssä on, kuten mainittu, ulkopuolella, sekä etelä- että pohjoispuolella pystysauma ja oli pohjoisessa pystysaumassa siihen kuuluvana kapean kuorin kulmana joukko päällekkäisiä kaikkikivilaattoja. Vastaavalla kohdalla eteläpuolella oli tiiltä, joka kooltaan oli samaa kuin Kirkkonummen kirkosta yleensä löydetty vanhin tiili 28- 12,5- 9,5.

Tätä tiiltä on käytetty myös sekä pohjois-että eteläseinän verhoamiseen ulkopuolella, eteläseinän umpeenmuraatun kuorioven kaareissa, samalla seinällä olevassa umpeenmuraatun ikkunan kaareissa, jossa sitapaitsi tiilien välissä liuskakiveä, samoin nykyisen sakariston kohdalla nykyisen lattian alla jääneessä murettussa tiilimurauksessa lähellä kirkon NO-kulmaa, jossa myös välikerroksina liuskakiveä ja joka murettu tiiliseinä ontodennäköisesti syntynyt verhoamaan tähän kirkon kulmaan kuorin laajennusvaiheessa syntynyttä paksuna piilarina itäseinään liittyvää harmaakivikulmaa, jotta tähän ennekuin kapean kuorin pohjoisena purettiin muodostaisi nykyisen sakariston edelläjä, pienempi sakaristo. Tämän pienemmän ja siis varhaisemman sakariston syntymäaika ensama kuin kuorin eteläosan laajennus ja etelään muraattu harmaakivi seinä kuoriovineen ja ikkunoineen. Sakaristo liittyy irrallisena kirkon runkoon kapean kuorin pohjoisseinän kohdalle. Myöhemmin sen pohjois seinässä olevan vuosiluvun 1847 aikana on sakaristo laajennettu ja sakariston eteläseinä rakennettu yhdensuuntaiseksi pohjoisseinän kanssa tiilestä sen kirkkoon johtavan oven alla olevan tiilitukikaaren varaan, joka, sikäli kuin harmaakivivaliseinä jo aikaisemmin oli poistettu on tällöin muraattu vanhoista tiilistä ja välittömästi siitä ylöspäin verhomurauksessa pienemmällä ajankohdan 1847 kuulavin tiilin. Sakariston alla on tällä seinässä myös tukikaari, jonka sijaosa on muraattu mainituin nuoremmin tiilin. Ainoa vanha kulma, joka on näkyvissä sekä sakaristossa, että sen alla on sen NW-kulmassa on vanhan kirkon tiiliverhouksin muraatun rungon NO-kulma.

Asehuone ei nivelly kirken runkoon, mutta on myöhemmin harmaakivestä muurattuna ilman perustuksen ulkopuolelle jääviä tukikiviä, seinät perushiekasta suoraan nousten rakennettu. Sen itäseinä on purettu pohjaa myöten 6 kirken eteläsakaran itäseinää rakennettaessa. Asehuone en alla on neljä syvää tiilestä muurattua hautaa.

Kirkon pohjoissakaran alla löytyi paitsi vanhan pohjoisseinän perustusta, myös jäännöksiä paikallia 1700-luvulla olleesta suomalaisesta kirkosta. Lahinnä peruskiviriviksi voisi ajatella pohjoissakaran itälaidassa olevaa perusmaan päällä olevaa pohjoiseen suuntautuvaa kiviriviä.

Kirkon länsisakaran alkamiskohdassa todettiin vahva kivimuuri poikki kirkon etelä-pohjoissuntaan, pohjautuen perushiekkaan. Muurin päällä oli kaksi muurattua tiilinekulmiota, joista pohjoisempi oli osaksi muurin ulkopuolella länteen hautausten päälle ja murtunut sekä tiilityypiltään nuorta ja ilmeisesti tarkoitettua kantamaan lättiapaikkia tai lehterin pohjatukena. Kivimuurin länsipuolella on hieman keskustasta pohjoiseen epämääräistä harmaakiveystä perushiekan päällä. Koska mahdollisesti eteläpuolella symmetrisesti ehkä ollut kivirivi on hävinnyt rakennettaessa paikalle syvää tiilihautaa 1700-luvun loppulla ei tämän jäännöksen perusteella voida täysin vakuuttuneeksi mahdollisesta länsi tönin olemassaolosta. Länsisakaran alla sen etelälaidassa oli täten kolme muurattua hautaa. Pohjoispuolella ei sellaisia tavattu vaan yksinomaan tavallista hautausta.

Edellisen perusteella ja myös nojautuen 1300-luvun rahalöytöihin paikalta voitaneen todeta, että Kirkkonummen kirkon vanhin osa sen alkuperäinen kapeampi kuori ja mahdollisesti sen varhaisin runko ovat vietävissä 1200-luvun puolelle ja kun lisäksi Kirkkonummen kirkko mainitaan oman papin hoitamaksi jo 1340 keuhalla, ei, ajatellen myös seinien rakentamis- ja perustamistapaa sekä kalkkikivikulmaa liene perustelematonta olettaa tämä varhaisin kirkko jo rakennetuksi joitakin vuosikymmeniä ennen seurakunnan ensimmäistä mainintaa asiakirjoissa, huomioonottaen Birger Jaarlin pyrkimyksen laajentaa tänne eri tanssilla suuntautuvaa kulttuurista ja mahdollisesti romaanisena ja lahelsinä naapureinaan samantapaisen monivaiheisen rakennusten laajentamistarpeen läpikäyneitten Inkon ja Porvoon kirkkojen aikaiseksi.

Helsinki 17/11. 1956

R. Valmuth